

Grundtvig og Jylland

Foredrag ved Grundtvig-Selskabets årsmøde 1967

Af Gustav Albeck

N. F. S. Grundtvig, den sjællandske præstesøn, lærte tidligt Jylland at kende. Hans danskhed blev derved ikke snæver og sognepræget. Den kom til at spænde fra øst til vest, takket være hans historiske sans fra nutid til fortid. Forholdet har sat smukke spor i hans digtning.

I Grundtvigs store forfatterskab udgør hans digtning om Jylland kun en lille enklave, og den betydning, som Jylland har haft for ham og hans udvikling, har været forholdsvis lidt påagtet for ikke at sige næsten overset. Hvad der i det følgende tilsigtes, er at give et lille ud-blik, der ikke gør krav på fuldstændighed, men som søger at trække hovedlinjerne i hans forhold til Jylland op.

Grundtvig var 9 år gammel, da han kom til »den brune Hede«¹) i huset hos præsten Laurits Feld i Thyregod, hvor også et par af hans brødre havde fået deres opdragelse. Han fik en god undervisning og kom i 1798 i Aarhus Katedralskole, hvorfra han dimitteredes til universitetet i 1800. Det er ikke hensigten her at dvæle ved udbyttet af hans undervisning, derimod er det af interesse at se, om de jyske omgivelser har præget sig i hans sind²).

I de ældste optegnelser fra Jyllandstiden, en selvbiografi anlagt i 1802 og omarbejdet i 1804³), hører man mest om læsning, skolegang og kammerater, men ikke om de jyske omgivelser. Det eneste, der står af den art, er sætningen: »Thyregod – hvis nærmeste Købstad er Vejle – blev mit nye Opholdssted«. Lige så ordknap er han

1. Grundtvigs eget udtryk i en lille selvbiografi fra o. 1840; jvf. »Grundtvigs Erindringer og Erindringer om Grundtvig« i udv. v. Steen Johansen og Henning Høirup, 1948, s. 21.
2. Se om opholdet i Thyregod i Ribe Stifts Aarvog 1950, s. 34–51 og om opholdet i Århus mit lille skrift »Grundtvigs slemme Skolegang«, Århus 1945.
3. U. S. I. s. 13 ff.

med hensyn til Århus, hvor det blot er skolelivet, lærerne og hans egen forsømmelighed, han skildrer. Han savnede som yngling vist nok i uhyggelig grad natursans.

Noget mere meddelsom er han i så henseende i det store selvbiografiske digt »Udby Have« fra 1811. Her dukker der dog visse billeder frem af »den brede, vilde Hede«.

Også stedets *historie* må han nævne. Navnet Thyregod minder ham om dronning Dannebod; og fra kirken husker han Skrammernes våben.

Det er faktisk alt, hvad vi får at vide om de omgivelser, hvori han tilbragte sine sidste barneår.

Heller ikke Århus og Århusegnen får en anskuelig beskrivelse i »Udby Have«. Han kalder den med en lignelse fra biernes liv: »Jyde-Kubens vakkre Dronning«⁴), uden i nogen måde at hjælpe læseren til forståelse af, om glosen *vakker* er en frase, eller om den er udtryk for digterens glæde over byen og især dens omegns skønhed. Kun eet hæfter han sig ved: Domkirkens gyldne spir.

Men ellers ser man intet af Århus, hverken i digtet om Borup eller i »Udby Have«. Man aner blot domkirkens interiør, dunkelt og ubestemt i Borup-digtet, lidt mere præcist i »Udby-Have«, hvor der henyttes til gravmæler og epitafier, som Grundtvig dog ikke synes at huske helt nøjagtigt.

Et billede af Østjylland, nærmere egnen omkring Skanderborg, finder man i indledningen til det førnævnte Morten Borup-digt. Grundtvig har som kilde haft *Ove Mallings* »Store og gode Handlinger af Danske, Norske og Holstenere« og *Erasmus Lætus* (Rasmus Glads) udførlige omtale i skriftet »Om Frederik IIs førstefødte Søns (Christian IV) Fødsel og Daab«. Ingen af disse steder gives der en særlig beskrivelse af landskabet.

I Grundtvigs udformning bliver dette skildret i en række strofer:

Alt som det ringed til Aftensang
 Saa sødt i Sky,
 Paa Gadestævnet Hovhornet klang
 I Borup By:
 Jer Hjælli flux I hvætte maa,
 I Morgen I skulle til Hove og slaa,
 Og tæt stander Græsset i Enge.

4. Benyttelsen af udtryk fra biernes liv som metaforstof forekommer ret hyppigt i Grundtvigs ungdomsdigtning (jvf. det store digt »Sværmeriet«, U. S. II,

Hist knejser Borgen med røde Tag
 Paa Bakkens Top,
 Og Tanken flyver fra grønne Mag
 Til Borgen op;
 I Dalen her, i Skovens Ly,
 I Sø sig mon spejle saa vakker en By,
 - - -

Situationen er ganske malerisk – jysk præget takket være et enkelt ord som *Hjølli* (hvorimod ordet *Mag* for *eng* – ikke er specielt jysk)⁵). Skildringen af Skanderborg er truffet helt pænt. Grundtvig har utvivlsomt passeret byen, da Laurits Feld i 1798 førte ham til Århus. Kanhænde, at det også er fra denne færd, at han husker Kongevejen til Århus forbi Stilling by, som han nævner i strofe 13:

Hel hvast han løber fra Skanderborg
 Ad Kongevej,
 At komme fort, det er al hans Sorg,
 Han stilles ej,
 Før Borgen staar som Røg i Sky,
 Før Kirken han see udi Stillinge By;
 Da maa han saa bitterlig græde.

og endelig strofe 17, der giver det første glimt af Århus:

Sankt Klemmen løfter saa høj og gul
 Sin Kirketop,
 ..
 ...

Samme år, som Grundtvig skrev »Udby Have« og mindediget om Morten Borup, forfattede han et ejendommeligt nationalt kvæde om søhelten Buhl, der faldt i britisk fangenskab under en dansk commando raid mod øen Anholt, som englænderne holdt besat. Digtet,

s. 150–164), og kan føres tilbage til naturiagttagelser i Thyregod-tiden. I Mands-Minde-forelæsningerne fra 1838 (udg. s. 442–443) hedder det f. eks.: »De har sagtens ikke alle været saa fortrolige med Bierne fra Deres Barndom, som jeg, til hvis største Morskab paa den brune Hede det hørte, at se dem trække og se dem sværme«, jf. Toldberg: »Grundtvigs Symbolverden« s. 257.

5. Opholdet i Thyregod og Århus kom også til at sætte sit præg på Grundtvigs talesprog – i hvert fald i de første studenterår i København. I sin omarbejdede dagbog for 1802–04 siger han om sig selv, at »hvert Ord han sagde . . . buxeredes frem i en – ikke for et vist stødende fri – jydsk Dialekt«, U. S. I., s. 22.

der hed *Anholts-Toget*, betegnes senere af Grundtvig »som noget af det allerførste, jeg skrev i 1811 efter min svare Sindssygdом«. Det er sandsynligvis ældre end den endelige udformning af Borupdigtet og »Udby Have«. Det er i sin tendens præget af Grundtvigs nyvakte kristelige tanker; men det er ejendommeligt ved sin forherligelse af Jylland og jyderne⁶). Buhl var af jysk herkomst (født i Fredericia). Mens hele Europa og Danmark vander sig under den krig, der er Herrens straf over de ulydige og frafaldne – står Jylland endnu som en sidste vogter af Guds og Nordens ånd:

Men, gamle Jylland, kjære Fosterfader!
 Som Dreng du holdt mig i din stærke Haand,
 Da tyktes det mig klart paa dine Lader,
 At end i dig var Guds og *Nordens* Aand:
 Fra Øjet lyned end det gamle Mod,
 Naar lange Tirren hedede dit Blod,
 og rede var du til, *paa Jydevis*,
 Som han, din gamle Søn fra Nørreris,
 Og mangelen gjæv, som Saga i sin Bog
 Afmalet har med favre, røde Stave,
 At løfte Nakken over Trælleaag
 Og holde Voldsmænd under Tugt og Ave.

For Grundtvig stod jyderne i et særligt fordelagtigt lys. Som han i sin barndom havde lært dem at kende, var de bærere af gamle nordiske dyder som trofasthed mod det overleverede, nøjsomhed, givoghed og gudsfrygt:

De gamle Sæder var endnu til Huse
 I Dont og Drik, i Klæder, Tungemaal;
 Med Sølvlaaget pranged fulde Kruse,
 Ved Barselgilde spiste du af Skaal
 Dit gode Øl, som i Kong Snios⁷) Dage;
 Du varmed dig ved aabne Skorstens Ild,
 Og Lyseklynen skinned klar og mild
 Paa dine hartad aldrig tomme Hænder;
 Hvor Ladheds Søn ej kunde mætte sig,
 Dér blev ved Flid og Nøjsomhed du rig;
 Men aldrig saa jeg, du dit Hjærte lukked
 For den, som under Armod's Byrde sukked,

6. P. S. I., s. 305–14.

7. Snio, sagnkonge hos Saxo, jvf. Grundtvigs Saxooversættelse (udg. af Vilh. la Cour, 1941, s. 375–377).

Og Pauli Bud du fulgte vel til Mode:
 Med Ordets Tjener delte du dit Gode,
 Det gjorde du, fordi det Guddomsord
 Han dig forkyndte fra den høje Stol,
 Endnu for dig var Livets rette Sol;
 Fordi uhyklet Herrens Naadebord
 Du agtede for Livets bedste Gilde. –

Sådan stod hans barndoms Jylland i hans erindring. Nu – 11 år efter, at han havde forladt det – frygtede han, at også det havde ladet sig rive med af tidens ugudelighed. Et håb om, at det ikke var sket, så han i den jyske Buhls kække, omend mislykkede Anholt-togt.

Endnu eet mærker man sig i dette ejendommelige digt. Der tales om en *jysk* hæderskrans, liflig grøn og rød, et sidestykke til den græske laurbærkrans, men bunden af hedens urter: »Kun brune Lyng og Porsen mørkegrøn«. I denne linje dukker det fattige Hede-Jylland frem med sin karakteristiske vegetation og sine dybe farver, mange år før Blicher ret formåede at skildre det med sit eget mæle.

En ejendommelighed ved digtet Anholts-Togets fremhævelse af jyske dyder er, at Grundtvig her for første gang stiller Jylland og jyderne i relation til Norge og nordmændene. Det hedder udtrykkeligt:

Men, stolte Norrig! her du dog skal lære,
 At Daners Mark kan anden Grøde bære
 End skøre Ax og Blomsten fin og spæd:
 At end en Agern, Danmarks gamle Sæd,
 Kan spire og saa dybe Rødder slaa,
 At den i Stormen kan urokket staa.
 Vel sandt, at, ret som Skovens Ege svinde,
 Alt sjældnere en Helt med Egemarv
 Sig løfter kjæk; men til et herligt Minde
 Om svundne Old og Jyders gamle Arv,
 Ved Anholts Kyst du ser en *Egebul*,
 Som dine Graner ej kan overskygge.

Navnet Buhl får Grundtvig til at tale om en Egebul, som kan overskygge Norges graner. Der ligger allerede her en høj vurdering af nordmændene, men en endnu højere af jyderne. Det skulle ikke vare længe, før denne høje vurdering smeltede sammen til en fælles værdsættelse af norske og jyske egenskaber.

Overgangen hertil finder vi i Verdens Krøniken 1812, hvor Grundtvig opstiller en nordisk stammeteori ud fra den opfattelse, at jyderne

(oldnordisk Joter) er indvandret i Jylland fra Norge, og at resterne af jyderne stadig lever i det nordlige Norge, først og fremmest i Halogaland. Det hedder i Verdens Krøniken 1812:

»Engang, om Verden skal staa saalænge, og Kristendom holder Aanden ilive, vil Tvillingriget, formedelst sine mange gamle Efterretninger og Folkets historiske Natur, som ogsaa avlede hine, faae en mageløs Krønike, hvori det klarere end nogensteds sees, hvad hver Stamme og Slægt har udrettet til gensidig Oplivelse og Størkelse; endnu kan kun Opmærksomhed vækkes og enkelte Vink gives. At det sydlige og sydvestlige Norges Indbyggere ere mest i Slægt med de rette Svenske og en Del af vore Øboere, at mange Sjølandsfarer, mest i Syd, Falstringer og Lolliker ere af slavisk Herkomst, og *endelig, at Jyder, Trønder, Haleier og Guldbrandsdøler med en Del andre Nordmænd høre sammen*, er tildels afgjort ved de Gamles Vidnesbyrd, dels vist for den, som har beskuet Stammernes Liv og Idræt. Syd paa i Norge stadfæstedes svenske Gother med Ynglingeslægten, og tit var Agde og Vigen i de Danskes Vold, men nordpaa boede Joter, og der, siger Snorro, var altid Landsens Størke. Rimeligvis gik ved Gothernes Indbrud, som ved Kløgt vare overlegne, endel Joter til Jylland, som derfor kaldes Jotland, og sees ligefra Heidriks Fabeltid at have staaet i nøie Samkvem med Halogaland. Ere Cimbrene udgangne fra Norden, var det vist da. I Fyen vidner Alt om en Blanding af Joter og Gother, og i Slesvig mødtes hine med Saxer . . . Paa Folkenes Herkomst bero deres aandelige Evner mest, ligesom deres legemlige Skikkelse, og hvor Slaver blive siddende ene, mærkes knap Aanden, ved andre Stammer maa de udvikles, og endda gaar det langsomt . . . Ved Kristendommens Indførelse bleve Trællene Livegne, mange af disse vare Slaver, og paa Øerne maatte de fleste findes; vist have og Vender siden nedsat sig adskillige Steder, og saaledes bliver det begribeligt, hvi Almuen paa Øerne blev Vordnede, medens Jyderne beholdt langt mere Frihed, thi Slaverne fattes Mod og Kraft og modnes seent til Myn-dighed«⁸).

For fuldt at forstå baggrunden for disse grundtvigske betragtninger må man gøre sig klart, at han, der i sine unge kollegieår i København havde fundet sig et vennelag af unge, begavede nordmænd, var kommet til den overbevisning, at den genfødelse af kristendommen og dermed tvillingrigets fornyede styrke, som han drømte om, ville få sit naturlige udgangspunkt i Norge, først og fremmest ved det ny-skabte norske universitet.

Lige siden »Maskeradeballets« dage havde han i hårde ord revset sine landsmænd danskerne for deres materialisme, usædelighed og mangel på gudsfrygt og på en måde kæmmet dem alle over een kam, øboer som jyder, danskere som nordmænd.

8. Kort Begreb af Verdens Krønike i Sammenhæng, 1812, U. S. II, s. 358–359.

Den her nævnte stammeteori er et forsøg på at finde et fundament for genopbygningen. Østdanmark, altså Sjælland og Øerne og en del af det sydlige Norge opgives på forhånd som uegnet, hvorimod jydernes område, det nordlige Norge og vel det meste af Jylland finder nåde for Grundtvigs øjne. I forhold til Anholt-digtet er der dog sket den forskydning, at Norge har overtaget prioritet. Dette er bl. a. en følge af universitetstanken og Grundtvigs optagethed af denne, hans personlige engagement gennem vennerne og deres opfordring til ham om at søge til Norge⁹).

Men gennem hele den sidste del af *Verdens Krøniken* 1812, skrevet i efteråret 1811, markeres Jyllands og jydernes særstilling i forhold til Sjælland og sjællænderne. Når han f. eks. fremhæver den åndelige vækkelse og styrkelse i Norge, der følger med Peder Clausens oversættelse af Snorre, hedder det samstemmende om jyderne: »I Jylland var man ogsaa vaagen paa Bænken hos Bibel og Saxo som i Marken . . . men Øboerne blev ved at flygte . . .«.

Som et led i denne Jyllandsforherligelse må man også se hans næsten konsekvent gennemførte proveniensbetegnelser. Det er mærkbart, at betegnelsen jysk eller jyde i *Verdens Krøniken* 1812 ofte har karakter af hædersbevisning. Reformationen i Danmark bliver f. eks. i hovedsagen en jysk bedrift, så sandt som »den vakkre Skolemester i Aarhus, Morten Borup, havde optugtet« Hans Tausen og andre gode antipapister, og også Peder Palladius var jyde. De »bedste Hoveder« inden for sprog- og sagaforskningen er »Jyderne« Worm, Bartholin og Reesen (s. 311). »Juel'erne, især Niels i Køge Bugt, viste, at den jyske Adelsstamme, ligesom i Niels Ebbesens Dage, havde vakkre Rødsrud i Efterhøsten« (s. 230), og kirkeordningen og salmebogen (efter Enevældens indførelse) skyldes »Nørrejyden Svane« og »Sønderjyden Nansen«. Niels Edinger Balle er »Lollik af Fødsel, men jydsk af Æt«. Eksemplernes antal er mange. Undtagelser er f. eks. jyden Bording, om hvem det kritisk hedder, at han ikke var oplagt til gudelig sang, og jyden Bruun (Malthe Conrad), der omtales som »et ungt Menneske med et varmt Hoved« og »noget digterisk Anlæg«.

Det er som om Grundtvig dømmer ham mildere, fordi han er jyde. Ganske anderledes hårdt går det ud over Malthe Conrad Bruuns navnefælle, sjællænderen *Thomas Bruun*.

En lignende tendens findes i *Roskilde-Rüm* fra 1814, og kommer

9. Albeck: Omkring Grundtvigs Digtsamlinger, 1955, s. 136-137.

aller morsomst til udtryk i Grundtvigs karakteristik af den berømte biskop, Peder Hersleb (1689-1757), der var af jysk æt, men trønder af fødsel. Han karakteriseres i Roskilde-Riim således:

Peder Hersleb, danske Trønd!
Gamle Jyllands norske Søn,
I din Æt og i din Færd
Nord og Dana lige nær,
Lignelse i Kæmpestilling,
Af den sammenvoksne Tvilling.

Han er af jysk æt og har sin rod blandt gode norske joter. Han er – som jeg andetsteds har formuleret det – inkarnationen af det bedste i tvillingriget, det levende udtryk for den åndelige kraft, der udgår af den gudskabte forening mellem Danmark og Norge¹⁰).

Et vidnesbyrd om sammenhængen mellem Jylland og Norge har vi også i et opråb til »alle sande Nordmænd« sandsynligvis skrevet i marts 1812, foranlediget af et kritisk brev fra købmand Peter Nielsen i Drammen. Opråbet blev ikke trykt, men jeg har fremdraget det blandt Grundtvigs papirer og trykt det som tillæg til min bog »Grundtvigs Digtsamlinger«¹¹).

Grundtvig var blevet kritiseret for at have dømt nordmændene alt for hårdt i sit fødselsdagskvad til Frederik VI, hvor han især opfordrede dem til større ydmyghed og troskab mod Danmark, og det er ham om at gøre at vise, at han dømmer sine snævrere landsmænd, danskerne, endnu hårdere. Det hedder i opråbet:

»De Danske, især Øboerne, ere et blødt, svagt og fordærvet Folk, de bryste sig ikke af Kraft og Fædrelandskærlighed, fordi disse Ting selv have tabt Værdien i de Fleste Øine, men de sætte deres Ære i deres Skændsel og tragte efter de jordiske Ting. Vellyst, Bagtalelse, Misundelse og lav Vindesygge, det er deres Afguder, og skønt alle Synder ere lige strafværdige ere de dog ikke lige fordævelige for Aanden: hvor Aanden, som i Norge, er besmittet, der kan den renses, men hvor den sover eller pusler med idel Smaating, der skulde den baade vækkes og størkes, Norge er visselig ikke eens, det sydlige svarer til Danmarks Øer, men som Holberg og Vessel til Baggese og Heiberg, det nordlige svarer til Jylland, men Aanden er ikke fordærvet af den jyske Gerighed, den er kun fortumlet af stærk Drik. Skal Norden genfødes, maa Stødet rimeligvis udgaa fra Halogaland og Nørrejylland, og raadte jeg, skulde begge Steder faa deres Høiskoler«.

10. *ibid.* s. 185–186, fodnote.

11. *ibid.* s. 228–232.

Her synes det, som om Grundtvig gør et nyt forsøg på at sidestille den gode del af Norge, Joternes Norge, og Jylland. Begge befolkninger har deres materielle svagheder, jyderne deres gerrighed, nordmændene drikfældigheden. Hos begge er ånden besmittet, men kan renses. Ligestillingen kommer frem i Grundtvigs ønske om, at begge områder skulle have et universitet.

Vi står her over for en problematik og en holdning, der kommer til at sætte et afgørende præg på Grundtvigs centrale jyske digtning: *Et Blad af Jyllands Rimkrønike*, udgivet 1815, i digtsamlingen *Heimdall*. Digtet er sandsynligvis skrevet 1814, efter at Grundtvig var kommet over det første chok, som afståelsen af Norge natten mellem 13. og 14. januar havde beredt ham. Enkelte ting kan tyde på, at der er tilføjet visse afsnit i digtet i 1815, ligesom der synes at være indgået elementer eller rettere afsnit, der oprindeligt var tiltænkt Jyllandsdigtet i bogens andet store digt *Forslag til Norges Heltedigt*.

Man vil af det foregående kunne forstå, at det ikke er tilfældigt, at et Jyllandsdigt i denne samling står side om side med et digt om Norge. De to digte er bogens to hovedstøtter.

Så godt som hver eneste dansker har i skolen læst det digt af Grundtvig, som han kalder »Jyllands Pris«, og som består af de 10 første strofer af Jyllands Rimkrønike. Det indledes med de berømte linjer:

Der er et Land saa kosteligt
Alt under Nørre-Lide.

Og så følger en skildring af et land, der er rigt i sin armod. Det modstilles øernes frugtbarhed og ynder, som Grundtvig får en særlig lejlighed til at prise i digtets historiske afsnit.

I klar modsætning til ørigets smilende kyster, grønne lunde og blomstrende herlighed fremtræder det jyske land med sin sparsomme vegetation.

Men Jylland har trods alt sin rigdom, det daglige brød. I å og sø leger fiskene, og vandet driver møllehjulet, der maler rugen, som – takket være jydens flid – gror ren for klinte og hejregræs. Og i stuen varmer og lyser hedemosernes tørv, lyseklynen.

Også fuglelivet står tilbage for øernes, hvis skove og lunde toner af de smaa sangeres kvidder. Men Grundtvig er fuldt på det rene med, hvilke sjældne fugle Jylland rummer. Han nævner hjejlen, agerhønen og urkokken.

Fuglesangen i Jylland kan også have sin skønhed. Selv den liden bogfinke kan kvidle, så det går til hjertet. Grundtvig skildrer det i en henrivende situation, et af de yndigste vinterbilleder i vor digtning:

Og aldrig har jeg hørt det før,
Og heller aldrig siden,
Hvor mindelig for Ladedør
Kan kvidle Finke liden,
Naar Jydesvenden, som jeg saae,
Et lille Korn til Fugle smaa,
Om Vinterdag udskifter.

Men Jylland har skønnere og stærkere fuglesang: lærkens morgensange over heden og svanernes stolte sang under vintertrækket.

Da Grundtvig »frigav« de første 10 strofer af sin jyske rimkrønike, brød han af på et sted, hvor han ikke var færdig med sin Jyllandsbeskrivelse. Han har skildret de forskellige jyske fugle både ved sommer og ved vinter, og siger så i den 10. strofe:

Og naar da Lundens Fuglekor
Har Sommeren udsjunget,
Naar Stormen over kolde Jord
Har Stemmen undertvunget,
Da toner *end* en liflig Klang;
Da klinger højt en Svanesang
alt over brune Hede.

Strofen kan tages rent realistisk, men ordet svanesang og skildringen af den kolde jord, hvis stemmer stormen har undertvunget, indeholder et døds- og undergangsmotiv, der giver svanesangen eskatologiske perspektiver. Ved at slutte med denne strofe, bliver digtet Jyllands Pris en slags fortættet gennemspilning af motivet for den samlede krønike. Også i denne varsles om en undergang, men tillige om en opstandelse eller fornyelse, hvori Jylland spiller en rolle.

Allerede i digtets første strofe siges det, at Jylland har en mission og en af Gud bestemt opgave. Med et grundtvigsk ordspil hedder det:

Det sært i Nord er tunget ud,
Og til en Tunge fin af Gud
Det er vist og beskaaret¹²).

12. Sammenligningen af Jylland med en tunge kan muligvis føres tilbage til E. Pontoppidans Danske Atlas, Tom. IV, I. Capitel s. 4, hvor det hedder: »Landets Figur ligner somme ved et Horn, nogle ved en Tunge, andre ved

Hermed anslås motivet for Rimkrøniken. Jyllands historie og da især dens oldtids- og middelalderhistorie fører Guds tale. En tale af hvilken kan udledes en profeti. Det er det, der gør landet kosteligt, for i sig selv er det armodigt. Jyllandsbeskrivelsens princip er dette, med en række varierede gentagelser først at fastslå, hvad Jylland ikke er, og dernæst som en slags trøst at sige, hvad det er. »Det er slet ingen Abildgaard, Og ingen Blommehave«, hedder det i strofe 2. Og i strofe 6: »Det er slet intet Fugleland, Til højt i Kor at sjunge«. Parallellinjen fortsætter i strofe 11 – og her er vi uden for rammen af det af Grundtvig afgrænsede digt –. Strofen indledes med ordene: »Det har slet intet Ærenavn at sige nu om Tide«. Og i strofe 12: »Der er slet intet Kongeslot«, og endelig i strofe 15: »Det er slet intet Klippeland«.

Med disse strofer er vi på vej ind i Jyllands historie. Det brændte kongeslot Koldinghus betegnes som Jyllands gamle Christiansborg. Branden på Koldinghus giver anledning til det første indslag af det kristne grundmotiv:

Og Gruset raaber: ihukom!
Naar Danmark glemmer Christendom,
Da ødes Dannevirke!

Fra Koldinghus føres linjen til Jyllands ældste kongesæde, Jellinge:

Ei Kongeben i Kirke bold
Sig nogensteds forene,
Kun Høie staae fra Hedenold
Med store Bautastene,
Men ingensteds i Nord Man saae
Paa Stene blaa og Stene graa
Saa mærkelige Runer.

Med de »mærkelige Runer« dukker det motiv frem, som man kunne kalde »gåde-motivet«, og som snart videreføres i »spejlings-motivet«, der finder udtryk i en i digtet ofte opdukkende »stevstrofe«, hvis fire

en Fugl, og man kunde endnu legge flere Skikkelser dertil: Men da det er noget, som kommer an paa den Forestilling, enhver gjør sig, vil det alt ikke meget sige«. Der spores i øvrigt ingen indflydelse fra Pontoppidan i »Et Blad af Jyllands Rimkrønike«, derimod er der god overensstemmelse mellem den karakteristisk Grundtvig giver af jyderne i »Anholts-Toget«, jvf. ovf. s. 12 f. og Pontoppidans skildring af jyske bønder, nævnte skrift Tom. IV, II. Capitel, s. 43. Det er dog ikke til at afgøre, hvormeget der beror på Grundtvigs egne iagttagelser i Thyregod-tiden.

første linjer er ren gentagelse mens de tre sidste tager form af varieret gentagelse:

Det er heel underligt et Sprog
 Hun har, den Dane=Sage,
 Hun taler kun saa jævnt, og dog
 Saa snildt om gamle Dage,
 Hun har en Røst alt som den Fugl
 Som over Guld til Vagt og Skiul
 Man saae paa Jelling Hede.

Strofen bruges som regel til at danne overgang mellem digtets forskellige afsnit og for at erindre læseren om digtets hensigt¹³).

Via de store stene ved Jellinge indføres *Norgesmotivet*:

Det er slet intet Klippeland,
 Enddog det ei er kuldet,
 Og i dets Bakker: Muld og Sand,
 Er Staalet rart som Guldet;
 En trofast Ring, et Kiæmpesværd,
 Vel Ære meer end Penge værd,
 Kun i dets Gruber vindes.

Den Bakkerad ved Lyng og Fiord,
 Ved Jelling og ved Hovre,
 Det er en Perlerad i Nord,
 Og det er Jyllands Dovre,
 Ei som det Norske haardt og koldt,
 Og ei saa rigt og ei saa stolt,
 Men dybere i Grunden.

Den liden Aa maae tie kvær,
 Naar Glommens Elv mon glamme,
 Og har den Høi et Kobbersværd,
 Saa har den kun det samme,
 Og Stenene er Dvæрге smaae,
 Mod Dovrekiæmpen stolt og graa,
 Som Væld mod Søe hin brede.

Dog bedre Tidende og Trøst
 Bar liden Aa til Fiorde,
 End Glommen med sin Kaabberrøst
 Bar end til Hav omborde,
 Og ei paa Dovres Aase staae,
 Som paa de Stene graa og blaa,
 Saa mærkelige Runer.

13. jvf. Toldberg: »Grundtvigs Symbolverden«, 1950, s. 62 f.

Den Søe saa breed og love maae
 Den lille Jelling Kilde,
 Thi Kræfter drak, om ret jeg saae,
 Af den to Møer milde,
 Og elskede saa op i Nord
 Ved Sarpefos og Isefiord
 To prude Kongestammer.

Det er en Mil fra Veile=Fiord
 Der ligger Jelling=Hede . . .

Her stilles jysk over for norsk, endog med benyttelse af en norsk glose: rar = sjælden. Sammenligningen falder ud til Jyllands og jydernes fordel. Nok var naturen lille og fattig, i forhold til den norske, men de gådefulde runer og historiens tale giver Jylland en placering på et højere plan end Norge og det elskede Sjælland. Grundtvig henviser her til de to jyske kongedøtre, der blev gift henholdsvis med en norsk konge og en Lejrekonge, og fra hvem to stolte kongeslægter nedstammer.

Med udgangspunkt i sagaer og sagn fremdrager Grundtvig en række jyske historiske minder. Han har allerede erindret om, at

. . . fordum gik i Staal og Stavn
 Dens Folk og Rye saa vide,
 De gik til Rhin, de gik til Rom,
 Og end gaaer Rye al Verden om
 Af Cimbrer, Longobarder.

Altså sagnstof, der fortaber sig helt ned i romertiden. Den mere »historiske« del indledes med skildringen af Frode Fredegod og hans efterfølgere og bygger på Saxos fortællinger. Også her spiller skildringen på forholdet jysk-norsk. Det bliver tydeligere i afsnittet om Horvendel (Saxos Ørvendel), »en Høvding god af Jyders Herrestamme«, gift med en brud af lejrekongens blod. Hans ry som kæmpe breder sig videnom og udfordrer alle kæmper til mandjævning. Nordmanden Kold sværger dyrt i hjertet: : »Det Heltenavn skal vorde mit, Om Jyden jeg kan finde«. Skildringen, hentet fra Saxo, fører Kold til »en dejlig Øe«:

Saa yndig laae den Øe i Sund,
 Saa deilig var dens grønne Lund,
 Saa smilende dens Kyster.

Skildringen er inspireret af Saxo, der skriver, at den yndige strandbred lokkede høvdingerne i land: »Saa skønt var Synet udefra, at det indbød til ret at skue det vaarfriske Løv inde i Lunden og trænge langt ind i Skovens Løndom«, og senere udtrykker Saxo sin undren over, at »hverken det bratte og mærkelige Møde eller den vaarfriske Lunds Ynde kunde bringe Horvendel og Kold fra at lade Sværdene skifte mellem sig«. I Grundtvigs skildring bliver den smilende ø til Sjælland, en modsætning til det fattige Jylland.

Kolds komme til øen inspirerer karakteristisk nok Grundtvig til nogle af Jyllandsdigtets prægtigste strofer, f. eks. denne, med det plastisk malende billede af snekken, der stryger sejl:

Den Nordmand blir saa hiertevarm,
 Alt som i Sund han seiler,
 Og strækker ud sin Kiæmpearm,
 Som efter Brud en Beiler,
 Som vingeslagen Fugl Man saae,
 Det røde Seil fra høien Raae,
 Fra Granetop neddale.

Om Sjælland hedder det:

Thi ingen Øe i Verden vel
 Fortoner sig saa favr og sæl,
 Som Dannemark, din Blomme.

På denne ø mødes nordmand og jyde, Kold og Horvendel, og udkæmper en ærefuld kamp. Jyden sejrer og henter sin brud i Lejregården. Men hans broder Fenge myrder ham og ægter sin brors viv. Hermed rykker *Amleth* ind i den jyske rimkrønike.

Det nedrige brodermord og »Skiøgeværk« sætter efter Grundtvigs mening skel i Jyllands historie. Med henvisning til Jyllands våben med den blå løve og de røde hjerter hedder det:

Da *Løven* fik sit Banesaar,
 Som end i Skjold afmalet staaer,
 Dets Hjerter er saa røde.

Dette er optakten til skildringen af *Amleth*. Hans færd i Fenges gård betegnes som Jyllands skæmtesage. Grundtvig lover at skrive den næste år og antyder blot træk af *Amleth*s »skæmtesomme« færd,

hvis udgang blev tragisk. Amleth faldt for frændehånd, *sønneløs*¹⁴). Det hedder i Grundtvigs på een gang muntre og myndige sprog:

Det er, naar Løven vorder snild,
Vist paa de høie Navler,
Naar Løven driver Abespil,
Den ingen Løver avler,
Da Løvens Stammetræ uddøer,
Og i dens Ham med skiulte Klø'r
Kun stikker Ulve=Ræven.

Hvor Amleth faldt i Hedenold,
Der er nu Amleths Hede,
Der findes vel hans blanke Skiold
Med sine Bukler brede,
Med Billedværk og Runer paa,
Og fandt Man det, Man der jo saae,
Det gamle Jydske Vaaben.

Med Amleth synker det jyske kongetræ i frændehadets bål. Men en gren spirer i læ af Lejres kongestamme:

Indgroet blev dens Hiertes kud
I Nordens Tvilling=Eeg saa prud,
Og riig paa Adels Kviste.

Strofen og den følgende strofe, som skildrer det under, at »visne Green fik atter Liv –«, danner overgangen til skildringen af et af de berømteste sagn, som er stedfæstet til Jylland: sagnet om Vermund og Uffe. Det hedder om Vermund hos Saxo, at han sent opnåede den lykke at avle en søn, »uagtet han intet afkom havde fået i alle de mange år«.

Uffes fødsel er m. a. o. lidt af et under. Et større, at den sløve og tåbelige kongesøn pludselig vågner og bliver rigets redningsmand. Grundtvig udformer sin skildring i to romancer, der, med støtte i en bemærkning hos Saxo, indledes med ordene: »Kong Vermund sad paa Jelling Gaard« (uagtet Vermund er »af Leires Kongestamme«!). De to romancer er slynget ind i hinanden. Hoveddigtet, der omhandler

14. Helge Toldberg så i Amleth-afsnittet to forskellige holdninger, en »frejdig« og en »bebrejdende«, og mente at kunne godtgøre, at den frejdige holdning kommer til udtryk i strofer, som er blevet tildigtet i 1815 under indflydelse af Grundtvigs studium af den gamle danske rimkrønike, Grundtvig-Studier, 1954, s. 42 ff.

den berømte tvekamp ved Eideren, begynder s. 118–119. Men ind i denne skildring er fældet en romance om kong Adils opgør med Vermund: »I Upsala Kong Adils sad –« (s. 119 fn.), en romance, der former sig som en hel Fänrik-Stål-skildring af den tapre jyske kongesøn.

Overgangen til det følgende afsnit, der omhandler Regnar Lodbrog, dannes af en række symbolske og profetiske strofer, der spiller på det danske rigsskjolds motiv: de 3 himmelblå løver på gylden bund og de 9 røde hjerter. De synes at skulle tydes i retning af, at den 3. løve, den jyske, skulle magte at frigøre Danmark fra ormens vold. I de himmelblå løver ser Grundtvig en åbenbarelse af Kristus, og han taler om, at Jylland skal istemme en svanesang, til Judaløvens ære.

Men svanesangen varsler et nyt fald. Da træder Norge ind, den gyldne, norske løve med hellebarden:

Ak! synker da igjen i Field
Du ved dit Hiertes Brøde,
Da er der intet *gyldent* Feld,
Der er kun *Norges røde*,
Du kommer aldrig ud af Field,
Hvis ikke da *sin gamle Gield*
Betaler *Hellebarden*.

Man aner i disse strofer reminiscenser af Norges-profetien i *Roskilde Rîim* og af samme digts manende ord til Norge, om ikke at glemme Danmark. Det hedder i Jyllandsdigtet:

Oh! Gylden=Løve! husk da paa,
Det var de Løver himmelblaa
Som rakde dig din Krone!

Over et afsnit om Holger Danske og kejser Karl den Store når vi frem til skildringen af Danmarks kristning, i sit udgangspunkt også et jysk anliggende, og formet som en romance om biskop Ebbe og Harald Klak. Dernæst følger det store afsnit om Ansgar, som Grundtvig bygger på sit kendskab til Rimberts *Krønike*, og som til sidst skildrer, hvorledes den første kirke rejser sig ved Sliens bred (Hedeby):

Og Erik heed den Herre god
Af Jyllands gamle Kongeblood
Som tømre lod den Kirke.

Fra Ansgars missionsvirksomhed i Danmark udgår også Norges kristning. Som et led i en stor symboludfoldelse, hvori symbolet ravspejl er kernen, hedder det:

O! Glas! som Speile = Navnet stial
 Og vilde Støv forgude,
 Du Klippesøn! stig ned i Dal!
 Du est jo skabt til Rude,
 Til Rude for et Speil af Rav,
 Som Speil er du kun Sølvets Grav,
 Giv Rav dit Sølv til Ramme!

Kun da du giennem Dane = Glar
 Faaer Billedet i Eie,
 Af Ordets Sendebud Ansgar,
 Som ei kom til dit Leie,
 Og ingen Ordets Billed har,
 Som ei tilegner sig Ansgar
 Alt med hans *Drømme* = *Syner*.

Klippesønnen er det norske folk. Ansgar kom aldrig til Norge, men hans forkyndelse nåede derop via Danmark.

Det hedder kort efter (om Ansgar):

Ja, det var skiult for den Guds Mand,
 Hvad sig skal aabenbare
 Paa Fieldet hist i Norges Land
 Og Herrens Raad forklare,
 At *Petrus* der engang endnu
 Skal komme sine Ord ihu:
Men Herre! hvad skal denne?

Også dette fremtræder som en reminiscens af Norgesprofetien fra Roskilde Riim, hvor Norge optræder som afløser af det hensovende Danmark og også her finder Grundtvig anledning til at advare det norske Folk mod ufrom stolthed og hovmod:

. . . drøm ei stolt, at du er *stærk!*
 Thi Troen kun sit Underværk
 I *Svaghed* kan fuldkomme.

Med støtte i Rimberts skildring af Ansgars *drømmesyn*, da han som ung tror, at han skal dø, og hvor *Peter* og *Johannes* viser sig for ham og fører ham gennem Skærsilden til salighedens lys og herlighed, udpeger Grundtvig Norge som Peters og Danmark som Johannes' Fylde

og udformer en Danmark-profeti om den store Pinse-fest, da Israel troloves med Dan, som skal opammes som en løveunge, et barn af *Juda-Løven!* I denne profeti toner Jylland frem som det udvalgte land:

Og, Jylland med de sære Kaar
 Med Hierterne saa røde
 Med Lyngen som tvetydig staaer
 Paa Grændserne af Grøde!
 Da skal den Urkok vist som goel
 I Dagningen mod Østens Soel
 Sit Morgen=Gal forklare.

Da skal man see paa Amleths Skiold
 Det store Sagn forklaret,
 At Gud fra Tydskens Overvold
 Dig har ved Dan bevaret,
 Ja elsket op i Bøge=Læ
 Saa underfuldt et Ceder=Træ
 Med Bøge=Marv og Blade.

I fortsættelse heraf minder Grundtvig om, at Sjælland fik sin bedste Rosen=Blomme (Kristendommen) fra Jylland:

At det var Jyllands Hierteblod
 Som flød i Thyra Dannebod,
 Din christne Kongemoder!

Men også Norge står i en lignende taknemmelighedsgæld til Danmarks hovedland:

Og Norge! husk paa samme Dag
 Til dig med Vestenvinde
 En Snekke bar fra Vendilskag
 Den første christne Kvinde,
 Din Kongemoder, Syster god
 Til Dronning Thyra Dannebod,
 Ja Thyrne, Ragnilds Moder.

I Norges-profeti i *Roskilde-Riim* havde Grundtvig ud fra sit eget personlige engagement udpeget Aggers-Kirke som stedet, hvorfra den sjette menighed skulle udgå. I Jyllands-digtet peger han på den lille tårnløse Jelling-Kirke mellem de store kæmpehøje som et symbol på den åndens blomstring, som skal udgå fra Jylland:

Der stod engang paa Jelling Heed
 Saa prud en Saga = Kirke,
 Men den forlængst er siunket ned
 Saavel som Dannevirke,
 Nu staaer den taarneløs og lav
 Alt som en muret Helgengrav
 Imellem Kiæmpchøie.

Fra Hedenold de Høie staae
 Saa mægtige og brede,
 Og grønnes til at undres paa
 Midt i den sorte Hede,
 I Aand det os indbilde maae
 At grøn engang skal Jylland staae
 Paa Verdens sorte Hede.

Rimkrønikens karakter af profetisk kvad er som nævnt anslået fra første strofe: *Guds Tunge*. Karakteren fastholdes digtet igennem, ved gentagelse eller varieret gentagelse af strofer, der forbinder de episke dele – de romancer, som udgør digtets handlingsforløb. Fortid og nutid forener sig i den jyske krønike, de historiske tildragelser – ladet med profeti – varsler om Jyllands nutid og fremtid.

Grundstrofen er anført ovenf. s. 20: »Det er heel underligt et Sprog – osv«.

Siden varieres strofen, og *Speil*-motivet, det der siden udvides til *Rav-Speil*-symboliken, indføjtes. I stedet for linjerne om fuglen på Jelling Hede hedder det:

Et Speil hun fører i sit Skiold,
 Hvor Nyaar sig med Hedenold
 I Lignelse forene –

og hvor altså forbindelsen mellem Jyllands fortid og dets fremtid – dets historiske bestemmelse – anskueliggøres.

Siden udvides stroferne gennem tilføjelsen af en ny strofe:

Ja, ei i Dag og ei i Gaar,
 O! Dannemark! du kiære!
 Du fikst de underfulde Kaar,
 Du skalst til Graven bære,
 De stande fast paa Norners Skiold,
 De klinge giennem hver en Old
 I søde Vemods = Toner.

med variationen:

Ja, ei i Dag og ei i Gaar,
 O! Danmark! du kiære!
 Du fikst de søde Vemods=Kaar,
 Du skalst til Graven bære,
 De stande fast paa Norne=Skiold,
 Og klinge gennem hver en Old
 Fra Lund og Harpe=Strænge.

På denne vis forberedes digtets slutning, der både bliver en Danmarks- og en Norges-profeti, men med Jylland i centrum.

Et Blad af Jyllands Rimkrønike betegner et stadium i digterens udvikling på vejen fra *Roskilde Riim* til *Nyaars-Morgen*. Digteren er ikke frigjort af det historiske stof i Jyllands-Digtet. Men medens det historiske stof i *Roskilde Riim* formede sig til noget i retning af en katalog over kirkens historiske inventar – og et compendium af Danmarks historie set i lyset af en fanatisk kristen idé, som fik konkret, aktuel tendens ved indføringen af Norges-Motivet i redaktionen fra 1813 og den dertil knyttede profeti om den kristne kirkes genopbygning i Norden – er den jyske rimkrønike et langt mere vellykket kunstnerisk opus. Digtets forløb er bestemt af en forening af hans profetiske genfødselsvisioner og Saxos beretninger, som digteren omskaber i en række romancer, sådan som han med held havde forsøgt sig i *Roskilde Riim* (*Bisp Villum og Kong Svend – Mester Ole Vind* o. fl.).

Det er ikke tilfældigt, at *Et Blad af Jyllands Rimkrønike* fremtræder i samme metriske digtform som disse romancer. Grundtvig syntes vel heri at have erkendt sin særlige kunstneriske formåen.

Men digtet som sandt kunstværk er ikke et løst forbundet poetisk rids af Saxos historier. De er smeltet sammen til en enhed af visionær styrke. I denne enhed træder digteren selv og hans skæbne i baggrunden. Først i *Nyaars-Morgen* digter han for fuld styrke om sin egen myte.

*

Som nævnt havde Grundtvig, da han i *Roskilde Riim* udpegede Aggers-kirke til den kristelige vækkelses udgangspunkt – en drøm om at blive ansat ved denne kirke. Det kunne være nærliggende at spørge, om han i tiden o. 1816, da *Heimdal* udkom, havde et lig-

nende håb om at få kald i Jellinge. Hertil må for det første svares, at den lave tårnløse Jelling-kirke i Jyllands-Digtet ikke optræder som et nyt kapel, som skal stå på Dovrefjeld – selvom Grundtvig tidligere i digtet havde udpeget bakkerne ved Jelling og Hover til *Jyllands Dovre*. Jydepræsten, der skal opleve det store historiske skriftemål – er *ikke* Grundtvig – kan ikke være det. Jyllands-Digtets profetier har et længere sigte – et fjernere mål end profetien i Roskilde Riim. Derfor er der næppe sammenhæng mellem profetierne i Et Blad af Jyllands Rimkrønike og den kendsgerning, at Grundtvig i tiden 1817–18 søgte en række jyske præsteembeder bl. a. i Ålborg (hvor venen P. N. Skovgaard henlevede sine manddomsår).

Men at han i 1815 kunne stille sig an som mere jysk end nogensinde synes at fremgå af nogle ord i hans *Rimelige Strøtanker ved Kallundborgs i Livet vel meriterede Stadssatyrikus Jens Baggenses Grav* (november 1815), hvor han spiller på modsætningen Jyde – Sællandsfar i sin satire over Baggenses modstandere, der behandler ham, som var han

den Jens Langekniv,
om hvem mig Jyder har fortalt,
hvad der vel ej er Sandhed alt,
men som dog vel har haft et Liv
en Gang forleden
og slemt huseret paa Alheden. –

Denne hentydning til Jens Langkniv og Alheden får Grundtvig til at tilføje en note om »vort Fædrelands Geografi« og give en helt lille skildring af heden ved Karup og Frederiks.

Da somme ej er hjemme i
vort Fædrelands Geografi,
jeg faar vel melde om Alheden:
det er den store jyske Hed,
i hvilket Amt jeg ikke véd,
men Silkeborg det hed forleden.
Der over i min Barndom
til Vogns jeg alt imellem kom,
og saa', at dér på Heden grode
Kartofler mest, for Resten Rug,
men kun til højst nødtørftig Brug,
og hørte, at der ingen bode
nu paa den egentlige Hed,
undtagen halv forløbne Tyske,
saa halv katolske, grumme bryske,

som ikke Skat og Ti'nde led;
 de kom her i den Syvaars-Krig,
 og fik særdeles gode Kaar,
 men trak dog siden Aar for Aar
 med Pik og Pak ad Tyskerrig,
 og vi beholdt kun Skrab tilbage,
 som gjorde sig knap den Umage,
 med Tag og Fag at bøde lidt
 paa Husene, de finge frit,
 endsige, som var deres Pligt,
 at gjøre Husene til Gaarde.
 Jeg hørte meget andet sligt,
 som og maaske kan rimet worde;
 af danske Trær, for Rimets Skyld,
 jeg højst kun saa' lidt Pil og Hyld,
 men Naaetræer, bitte smaa,
 bag Tørvedigerne jeg saa';
 og Kirken stod saa kort og lav
 som et Kapel paa Mortens Grav.

Det jyske motiv dukker senere op i digtets tredje afsnit, hvor der med hentydning til sagnet om Jens Langkniv spilles skæmtsomt på modsætningen mellem den *sjællandske Jens* (Baggesen) og *jyden*, alias Grundtvig:

Forstaar sig selv, det er et Æmter;
 men, som man véd, i Æventyr
 er Jyden just en Pokkers Fyr,
 det er hans Alvor, naar han skjæmter;
 og saa vidt er jeg selv lidt jysk,
 og hverken vesselsk eller tysk;
 ja, skønt en Sællandsfar i Munden,
 jeg er oprigtig jysk i Grunden;
 og derfor jeg i sællandsk Maal
 vil række nu en Jydeskaal
 til ham, der vel er død i Munden,
 men lever dog nok lidt i Grunden.

*

Der blev i 1817 intet af Grundtvigs forhåbninger om et kald i Jylland – og Jylland og Jyderne gled i baggrunden af hans bevidsthed – blev heller ikke i nævneværdig grad inspirationsstof for senere digtninge. Derimod havde de kristne, folkelige rørelser i Jylland hans interesse

(jvf. Brevveksling mellem Nørre-Jylland og Christianshavn). Ikke mindst samstemte han med jyske kredse i salmebogssagen.

Sin barndoms og tidligste ungdoms jyske hjem, Thyregod og Århus, genså han aldrig. Kun een gang satte han på ny sin fod på jysk jord ved en lejlighed, der fik afgørende betydning for ham og hans stilling i dagens strid.

Det var den 4. juli 1844, da Grundtvig efter brevlig opfordring fra *Orla Lehmann* på det skandinaviske selskabs »og Danmarks Vegne« talte på det store Skamlingsbankemøde. Hans tale, mytologisk farvet og dunkel, som den var, spillede på samme strenge som den jyske rimkrønike, men ikke så meget til Jyllands som til Slesvigs ære. Dog mindede han udtrykkelig om, at Slesvig vel fordem havde sin egen *jarl* eller *hertug*, men hørte dog til *Jylland* og det *danske kongerige*. Han gav i talen et udblik over striden mellem tysk og dansk fra oldtidens dage (ganske som i Jyllands-Digtet) og føjede dertil ny tro på en kristelig dansk genfødsel ved nyvakt åndeligt liv. Hvad der i 1815 var vage drømme, var nu ca. 30 år efter ved at blive virkelighed og tage form. Den første danske højskole, Rødding, stod foran sin indvielse. Med henblik på denne begivenhed sagde Grundtvig i sin tale på Skamling:

»Ja, jeg er en *Sællandsfar* i mange Ledd, og dybt har jeg sørget derover, at den *Danske Høiskole* ei hævede sig *først* i Hjertet af *Sælland*, i det deilige *Sorø*, hvor Pladsen er afstukket af *Forsynet* selv, hvor alle Midlerne er i Overflødighed tilrede, og hvor altsaa kun *Lysten* eller *Modet* eller *Kræfterne* fattes; men nu seer jeg det, at hvor *Danmarks Rige* og *Danmarks Kirke* oprandt, der maa ogsaa *Danmarks Skole* opbygges!«

I disse ord forenes Grundtvigs folkelige skoletanker med det syn på Jyllands (det hele Jyllands) historie, han som ung gav udtryk for i *Et Blad af Jyllands Rimkrønike*¹⁵).

Kort efter Skamlingsmødet stemte underretningen om Viborg Stænderforsamlings forhandling af et andragende angående den danske nationalitet i Slesvig hans harpe til et højstemt kvad om *Viborg-Ting*¹⁶), og året efter lagde han en skæmteviser på melodien »Er Lyset for de Lærde blot« om jyden og sællandsfaren, hvori sjællænderen advarer jyden mod at *skrive tysk*, idet han lovpriser det levende *talte dansk*¹⁷).

15. Skov-Hornets Klang mellem Skamlings-Bankerne, 1844, s. 22.

16. PS VI, s. 502-504.

17. *ibid.* s. 585-86.

Når det før blev hævdet, at Jylland ikke senere i nævneværdig grad blev motiv for hans digtning, er det en sandhed med modificationer. De slesvigske krige og ikke mindst Treårskrigen affødte en række digte, inspireret af krigsbegivenheder i Jylland. Her er det måske på sin plads at minde om digtet: »I Aftes kom den jydsk Post med Bud fra Nørre-Snede«, men også andre begivenheder, f. eks. Fredericiaslaget – ja selv Rytterfægtningen ved Århus d. 31. maj 1849 stemte hans lyre til sang.

Værd at erindre er det også, at han så sig foranlediget til i 1848 – under prøjsernes besættelse af Nørrejylland – at minde københavnernes om, at Jylland var en uundværlig del af riget. Det skete i et flyveblad »Om Jyllands Befrielse« udgivet d. 11. maj 1848. Heri bebrejder han hovedstadens indbyggere, »at man i *Kjøbenhavn* langt fra at tale om en snarest mulig Landgang med al vor Styrke til Jyllands Befrielse, snarere lykønsker sig til, at Fjenden ret skal sætte sig fast i Jylland, for at han der vissere kan blive afskaaret, naar Svensken kommer«. »Det er sønderknusende for det danske Hjerte«. At man havde ladet orlogsskibet Hekla affyre sit skyts ind over dele af Jylland, kunne efter Grundtvigs mening kun »opægge Fjenden til at øve ingen ved hvormegen Haardhed mod det arme *Jylland*, som er værgeløst i hans Haand«.

Han underkender ikke værdien af svensk hjælp, »men det kunde ikke hjælpe os, dersom vi havde tabt den danske Fædrelandskærlighed, der lader os føle, at vi har vore Fædre og Mødre, Brødre og Søstre, Koner og Børn i alle de Landskaber, som fra Arildstid har i Danmarks Navn og for Danmarks Skyld døjet ondt og godt med hverandre«.

Skulle hans plan om en dansk undsætning til Jylland mislykkes, »saa sikrede vi os dog Jyllands *Hjerte*, som ikke blot maa være hele Danmark dyrebart, men uskatteagtigt. Uden Nørre-Jylland er intet Danmarks Rige –«.

I et udkast til opråbet havde han understreget, at kun to ting kunne true Danmark på livet: En erobring og ødelæggelse af København – eller en besættelse af Jylland¹⁸). Han havde nu oplevet begge situationer og frygtede det værste. Den første havde været en forløber for tabet af det elskede Norge. Skulle nu også Jylland gå tabt, ville den sidste rest af det fundament, hvorpå Grundtvig havde bygget sine dristige ungdomsprofetier, være smuldret bort.

18. Gr. Arkivet, fasc. 364, II, 99.